

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет філології та соціальних комунікацій

Від смішного до великого: феномен комічного в літературі та культурі

Збірник матеріалів конференції

**Бердянськ
2017**

УДК 81+82(05)
В14

Редакційна колегія:

Головний редактор – Новик О.П., доктор філологічних наук, професор (Бердянськ); **заступники головного редактора** – Філоненко С. О., доктор філологічних наук, професор (Бердянськ); Харлан О.Д., доктор філологічних наук, професор (Бердянськ).

*Друкується за рішенням вченої ради
факультету філології та соціальних комунікацій
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 1 від 31.08.2017 р.)*

В14 Від смішного до великого: феномен комічного в літературі та культурі : [зб. наук. матеріалів конференції (Бердянськ, 28–29 вересня 2017 р.) / [гол. ред. О. П. Новик]. – Бердянськ, 2017. – 155 с.

У збірнику вміщено матеріали конференції, присвячені дослідженню комічного в літературі та культурі крізь призму методологій філології, культурології та журналістики і методики. Висвітлено окремі проблеми поетики гумору та сатири в контексті оновлених знань.

УДК 81+82 (05)

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несуть автори

© Бердянський державний педагогічний університет, 2017

ЗМІСТ

Акулова Н.Ю.	Кінофарс у літературній проєкції: роман Івліна Во "Decline and fall"	6
Алатея М.М.	Типологія комического в Short stories Грэма Грина	7
Атрошенко Г.І.	"Ведмежа мова викладання": "смішна книга" В. Нестайка та В. Харченка для дітей	9
Бабійчук Т.В.	Сатиричний жанр у сучасній українській літературі: Житомирщина (поема «Блазенія» Василя Дацюка)	11
Богданець С.В.	Харчові образи як засоби творення комічного (на матеріалі текстів українського бароко)	13
Богданова М.І.	Поетика повсякденного простору в новелі Івана Франка «Сойчине крило»	15
Бондаренко Л.Г.	Підготовка студентів-філологів до вивчення гумористичних та сатиричних творів у новій українській школі	17
Бородіца С.В.	Жанрова своєрідність сатиричного роману "Містер і місіс Ю-ко в країні укрів" М. Матіос	19
Брадзіхіна А.В.	Адметнасці вивчення бурлескно-травесційної літератури ў сярэдняй школе	21
Вавринюк Т.І.	Мовні засоби комічного в романі Ю. Андруховича «Московіада»	23
Васильєва К.П.	Сміхова культура Олекси Різніківка (на матеріалі збірок "Сміх на гаку", "Сміх на гаку-2")	25
Верескун О.А.	Над чим сміємося: часопросторові виміри сміхової комунікації	27
Волік Н.А.	Сатирический пафос как признак жанровой модификации од Г.Р. Державина	29
Горбач Н.В.	Іронічний контекст детективу Н. Доляк "Шикарне життя в Вупперталі"	30
Гросевич Т.В.	Комічне в повістях Анатолія Дімарова	32
Дацер К.С.	Прояви постмодерністської іронії в романі «Маг» Джона Фаулза	34
Дворянчикова С.Є.	Амбівалентна семантика комічного в контекстах із поетонімами	36
Девдюк І. В.	Гротескно-фарсова образність роману Олдоса Гакслі "Жовтий Кром"	38
Динниченко Т.А.	Прийоми пародіювання в соті А. Жіда «Підвалини Ватикану»	40
Євмененко О.В.	Місце гумористичного фентезі в сучасній читацькій культурі	42
Ємець О.В.	Англійська гумористична поезія: стилістичний і перекладознавчий аспекти	43
Жиленко І.Р.	«Веселе у сумному» Кліма Поліщука і «смішне у страшному» Аркадія Аверченка: міжлітературний діалог	45
Журавльова С.С.	Гетьман Іван Самойлович у візії барокових поетів: перетворення з ідеального керманіча на об'єкт політичного пасквіля	47
Журавська О.В.	Моделі формування ірреального хронотопа химерного роману	48
Закальська Я.А.	Народна сміхова культура як елемент мілітарного фольклору	49
Зелік О.А.	Театральний фейлетон Олега Вергеліса: жанрові особливості	51

Збірник матеріалів конференції

Землянська А.В.	Твір О. Ірванця "Харків 1938" як пародія на шпигунський роман	53
Ільїнська Н.І.	Мифопоэтика и прагматика советского анекдота	55
Кицак Л.В.	Природа сміху в детективному жанрі (на прикладі українських детективів)	57
Кобилко Н.А.	Гумор як джерело «химерності» української літератури другої половини ХХ століття	59
Ковпик С.І.	Скетч як форма емоційного пізнання	61
Козлов Р.А.	Катарсис пекельного болю (сміхове орнаментування автобіографічної повісті Шайло Гарріса "Сталева воля")	63
Колінько О.П.	Іронія як засіб моделювання світу в сучасній українській і російській новелі	65
Коноваленко Т.В.	Комічне в магічно-реалістичній та химерній прозі	67
Корівчак Л.Д.	Сповідування моральних ідей нації в сатиричних віршах М.Чернявського	69
Коркішко В.О.	Пастішизація як засіб організації художнього тексту (на матеріалі п'єси Б. Акуніна "Гамлет")	70
Корнєєва Л.Л.	К суті категорій комического и трагического на примере повести Николая Гоголя «Старосветские помещики»	72
Кравченко Я.П.	Іронія як стратегія заперечення ідеології статі в романі О.де Бальзака «Стара діва»	74
Ленок М.І.	Агрегація іронії в романі Павла Вольвача "Хрещатик-плаза"	77
Ляшенко О.А.	Особливості жіночої іронії/самоіронії у творчості С. Йовенко (гендерно-філософський аспект)	79
Мельник Н.Г.	Сучасний український анекдот про москалів: динаміка традиції	80
Мі тракова О.О.	Гра з персонажем чи гра читачем? Постмодерний міф у творі Дж. Фаулза "Маг"	82
Михилев А.Д.	Юмористический детектив Сан-Антонио как жанровая разновидность романа	83
Музикіна С.В.	Философско-иронический контекст повести М. Аромштам "Когда отдыхают ангелы"	84
Назаренко І.В.	Мовна гра у системі мовно-стилістичних засобів вираження комічного	86
Назаренко Н.І.	Гумор і сатира в романах М. Спарк та О. Черногуза	88
Невярович Н.Ю.	Прием металеписа в поэтике современной гротескной прозы: компаративный аспект	90
Немченко Г. В.	Жанрова природа комічного у п'єсах "Дячиха" Т. Сулими та "Торгівля жемчугами" Г. Цеглинського	92
Немченко І. В.	Жанр комічної мініатюри в поетичному доробку Петра Ребра	94
Нестерук С.М.	Маркери ідентичності у графічному романі Арта Шпігельмана «Maus»	96
Новик О.П.	Складна простота барокового комічного у книзі Ганса Якоба Гріммельсгаузена «Сімпліцій Сімпліссімус»	98
Нюкало О.В.	Ознайомлення учнів з творами письменників-гумористів запорізького краю в процесі позакласної роботи	99
Овчаренко Т.С.	Юмор и урбанистика: города «смеха» (Габрово и Одесса)	101

Від смішного до великого: феномен комічного в літературі та культурі

Павлик Н.В.	Лінгвостильові механізми творення комічного в епістолярній спадщині Остапа Вишні	103
Прокопович Л.В.	Литературная пародия как форма художественной коммуникации	105
Пушкарь О.П.	Смешанная языковая игра как средство создания комических характеров в повести С.Д. Довлатова «Иностранка»	106
Романенко О.В.	Письменник і література: гумористично-сатиричний дискурс журналу «Перець» (1948–1971)	108
Романенко Л.В.	Специфіка українських гумористичних творів для дітей	111
Росінська О.А.	Іронічна деміфологізація хронотопу в постмодерній поезії	113
Рябченко М.М.	Елементи комічного в сучасній українській антиутопії	114
Семененко Л.М.	Сатира Олександра Олеся в контексті сьогодення	116
Семенец А.В.	Феминистский юмор и гротескные образы как средства деконструкции патриархального дискурса в романах А. Картер	118
Семків Р.В.	Теорії комічного в контексті постколоніальних студій (А. Бергсон, М. Бахтін, В. Пропп)	120
Скорина Л.В.	Специфіка гоголівського інтертексту в сатиричній прозі Костя Гордієнка 20-х років ХХ ст.	121
Слижук О.А.	Жанрові параметри повісті Я. Стельмаха “Голодний, злий і дуже небезпечний”	123
Смольницька О. О	Відтворення прийомів чорного гумору в українському перекладі: на прикладі вірша Джонатана Свіфта «Death and Daphne»	125
Соколовська Ю. С.	Політичний гумор від Ірен Роздобудько (на матеріалі діалогії «Оленіада»)	127
Титаренко Е.А.	Комическое в метатекстуальном художественно-гносеологическом проекте В. Пелевина	129
Трофименко Т.М.	Перверзії гумору в сучасній українській літературі: чи вміють наші письменники сміятись?	131
Федоренко В.В.	Розуміння категорій сміху та комічного в філософії	133
Федько О.Ю.	Функціонування народної сміхової культури у романі Л. Горлача “Мамай”	135
Чернюк С.Л.	Політичний гумор “лівих” письменників-журналістів: “Перець”, “Szpilki” й “Стършел”	137
Чорній А.Л.	Комічний феномен у подоланні протиріч	139
Чорній Р.П.	Інтерпретативний потенціал іронії в романі Кетрін Стокетт «Прислуга»	141
Шабаль К.С.	Гротескний політичний бал-маскарад у романі “Мандрівки до Аберфайлю” Романа Іваничука	143
Шама І. М.	Сюжетный комизм в английской поэзии нонсенса	145
Школа В.М.	Комедія та її жанрові різновиди у творчості українських драматургів 20–30-х рр. ХХ ст.	147
Вірченко Т. І.	Художні доміанти трагікомедій В. Діброви	148
Вашків Л. П.	Жанр віршової гуморески у творчій практиці Степана Руданського	150
Вещикова О. С.	“#Конотоп земля легенд” Руслана Горового: нарративні стратегії творення комічного	151
Нюкало О. В.	Ознайомлення учнів з творами письменників-гумористів Запорізького краю в процесі позакласної роботи	153

про пісню» (переклад П. Тичини) відбулася в 1926 році в Харківському народному театрі), колективна агітка «Перше Травня» (Харків, 1925), сатирично-побутовий огляд «Хто продає» (Київ, 1930) М. Горнатка та І. Шевченка. Ярмарковий Петрушка – дієва особа п'єси С. Мануйлович «Наймит» (Київ, 1930). В українській драматургії цього періоду функціонував жанр трагікомедії, розважальна складова якого поєднується з критицизмом. Цей жанр теоретично осмислював і розробляв на практиці Я. Мамонтов («Республіка на колесах» (1927, перша назва – «Бузанівський лицедій»); створено на основі оповідання О. Слісаренка «Президент Кислопакустянської республіки»), «Княжна Вікторія» (1928). На думку Г. Нудьги (1961), пародія Остапа Вишні «Я. Мамонтов – Коли народ уже визволивсь» залишається чи не єдиним зразком пародії на драматургічну творчість. Трагікомічне – так визначив М. Куліш жанрову приналежність «Народного Малахія» (1929). Отже, комедія, яка, за спостереженнями критиків [3, 38], свого апогею досягла у другій половині XIX століття, активно функціонувала й у 20-ті роки XX століття.

Література

1. Дей О. Народні анекдоти / Олексій Дей // Народні усмішки [Упоряд. П.Ф. Кальченка, передм. О.І. Дея]. – К. : Дніпро, 1986. – 310 с.
2. Смолич Ю. Переднє слово / Юрій Смолич // Збірка п'єс. – Випуск I, видання 2 / Упор. Ю.Смолич, Л.Болобан. – Х.-О. : Держвидав України, 1930. – С. 3–7.
3. Тхорук Р. Поза, завдяки і навколо комедії: зміни в жанровій системі драматургії 1880[8]. 1920 pp. / Р. Тхорук // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство. Збірник наукових праць. Випуск XV / Ред. кол. Поліщук Я.О. та ін. – Рівне : Перспектива, 2005. – С. 38–46.
4. Ярошенко В. Кооперативна мобілізація / Володимир Ярошенко // В єднанні сила. Кооперативна агітка – К. : Сорабкоп, 1924. – С. 9–30.

Вірченко Т. І.,

доктор філологічних наук,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ХУДОЖНІ ДОМІНАНТИ ТРАГІКОМЕДІЙ В. ДІБРОВИ

Увага літературознавців до художнього доробку Володимира Діброви різна. Насамперед до поля зору потрапляє проза (М. Ковінько, А. Хаджи та інші). Унаслідок аспектного прочитання вчені відзначають ознаки індивідуального стилю – іронічність, інтелектуалізм, біографізм (К. Левків). У дослідженнях спостерігається тенденція дати масштабну картину усієї сучасної української драми. Літературознавці обирають різний предмет дослідження, відмінну методологію і занурюються в тканину художніх текстів. Наразі говорю про потужні прочитання драматургії кінця XX – початку XXI століття О. Бондаревою, О. Когут, М. Шаповал, Н. Мірошниченко та іншими науковцями. Але щоразу за таким узагальненням губиться опис механізму «розкодування» кожної п'єси автора. Не виняток і постать В. Діброви. Скептично звучить і рецензія Н. Сняданко на книжку п'єс «Довкола столу»: «Стилістика цієї драматургії перегукується з драмою абсурду, тематика і спосіб розкриття персонажів виглядають трохи архаїчно. Мабуть, ці п'єси були б надзвичайно популярними у 1990-х, коли їх написано» [4]. У 2016 р. у видавництві «LAURUS» побачила збірка п'єс В. Діброви «Чотири, три, два, один», яка й стала предметом цих студій. Зупинимо увагу на п'єсі «Сестри». С. Іванюк щодо попередніх п'єс драматурга справедливо ствердив: вони «були не про радянську дійсність, а про долю людини в суспільстві, про намагання особистості вирватися за коло приниження і гноблення – а це вже загальнолюдська проблема» [1, с. 9]. Загалом можна передбачити, що вибір такої тематики диктував драматургу певний жанр. Досвід літературознавців вивчення драматургічних творів інших літературних періодів змушує замислитись над трагікомедією. Водночас літературознавці висловлюють суголосні думки щодо злиття жанрів комедії та трагедії та їхнє взаємопідсилення, значеннєвості сюжетів, побутовості інтриги. З. Родчин продовжує цей ряд такими ознаками, як «трагікомічне світобачення, авторське виокремлення безглуздості буття, переінакшення дійовими особами моральних догм на свій лад, гротеск, який підкреслює сенс певного страшного явища й оголює комічно абсурдні риси» [3, с. 19]. Крім цього, драматурги переважно не засуджують своїх дійових осіб, а намагаються зрозуміти причини

їхньої поведінки, долі, тощо. Такий підхід письменники обирають, оскільки “трагікомедія засвідчує відносність критеріїв життя й мистецтва, амбівалентність світосприйняття, що супроводжується сумнівами, релятивізмом, усвідомлення алогічності, які актуалізуються в переломні моменти історії” [2, с. 492].

Дійовими особами п'єси є жінки середнього віку. Невипадково драматург наділяє їх іменами не тільки близькими за фонетичним звучанням, а й однаковим за значенням. І Олена, і Еллен у перекладі з грецької означають “світла”. Відразу після розсовування завіси читач / глядач дізнається, що героїнь розділяє міцна перегородка, що наштовхує на думку про діаметральну відмінність їхніх світоглядних орієнтирів. Також, орієнтуючись на сценічну постановку, драматург увиразнює відмінність через світ речей: “На тому краю столу, який займає Еллен, стоїть комп'ютер. На іншому, Оленіному, – учнівський зошит і ручка” [1, с. 113]. Дзеркало, що висить за спинами жінок виконає роль містка для відображення / взаємопроникнення. Монолог Олени на початку п'єси виконує кілька функцій: інформує читачів про дитинство жінок, що пояснює їхні сформовані світогляди; розкриває внутрішній стан Олени (зміст ремарок ілюструє часту зміну інтонацій – “міняє інтонацію на солодку розчуленість”, “з удаваною щирістю” [1, с.114]); увиразнює внутрішню суперечність: самохарактеристика про власну доброту, щирість дуже чітко розмежується з упевненістю й тверезістю думки.

З іронією прочитуються рядки з описом подарунків від Еллен (картузик, супові концентрати, жвачки), її неприйняття подарунків від родини Олени, які й так є виразно контрастними: домашня ковбаса, вареники, повидло, та ще й з урахуванням того, що ці подарунки не були прийняті. Еллен характеризує себе як особу, виховану в дусі “праведності, шанування закону й любові до праці” [1, с. 117], яка самовіддано займається благодійністю. Іронія – домінуючий прийом у монолозі Еллен, адже така добротність не заважає жінці зосереджуватися на матеріальних цінностях, соціальному статусі. Свою вищість Еллен підкреслює принизливими для сестри проханнями та вимогою надавати фотозвіти вручення допомоги. Еллен також очікує подяки за свої дари, але мінливе життя створює умови, що цими подяками мають стати людські молитви. Ці події із життя дійових осіб увиразнюють їхнє ставлення до благодійної діяльності. Так, Олена пропонує сестрі надіслати допомогу, а навзаєм отримати підписані податкові звіти. Драматург так змальовує цей епізод, що він здатний породити щонайменше подвійне трактування: іронічне ставлення до західної гуманітарної допомоги, або висміювання українського вміння вибудовувати схеми. Згодом читачі зустрінуть й інші аргументи, що підсилять другу думку.

Зміст трагікомічної п'єси не може обійтись без виопукнення внутрішніх проблем країни. Так, Еллен проблему української держави бачить у її людях, які всі зусилля щодо побудови власного блага перекладають на саму державу, які не спроможні ставити високі особистісні цілі. В. Діброва життєво мудрий, тому в основу п'єси закладає думку про мінливість людського життя. Саме тому щаслива, безтурботна забезпечена Еллен починає хворіти й утрачає всі матеріальні статки. Справедливий суд настає й Олену: її освічений син стає “тітушкою”, а донька – загіпнотизована. Гріхи, за які жінка отримує покарання кожен реципієнт побачить самостійно. Багато чого сховано в підтекстах, але мають місце й очевидні натяки, зокрема жаліючись на відсутність грошей, Олена “трубі гроші” у доларах витрачає на курси по роботі з аурами й тонкими планами, вирішуючи сімейні проблеми «жебракунням».

Отже, п'єса Володимира Діброва дає право стверджувати, що в трагікомедії не може бути однозначних відповідей на поставлені проблеми, висміювання завжди відбувається на фоні глобальних трагічних ситуацій. Задля їхнього усвідомлення драматург використовує прийом гри, міняючи дійових осіб місцями. Але й це не робить Олену й Еллен щасливими, адже життєва істина – сім'я має триматися разом і ділитися як горем, так і радістю – повинна сприйматися без найменшої частки іронії.

Література

1. Діброва В. Чотири, три, два, один : п'єси / В. Діброва. – Київ : Лаурис, 2016. – 216 с.
2. Літературознавча енциклопедія / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – Т. 1. – К., 2007. – 608 с.
3. Родчин З. Я. Рецепція західноукраїнської трагікомедії 20-х – 30-х років ХХ століття / З. Я. Родчин // Філологічні трактати. – 2014. – Т. 6. – № 3. – С. 18–22.
4. Сняданко Н. Володимир Діброва. Довкола столу: [рец.] [Електронний ресурс] / Н. Сняданко // Львівська газета. – 2006. – № 47 (854). – Режим доступу : <http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2006/>.

Наукове видання

Головний редактор:
доктор філологічних наук, професор **Новик О. П.**

Технічний редактор та комп'ютерна верстка:
Нехайчук Ю. А.

Дизайн обкладинки:
Давиденко І.О.

У оформленні обкладинки використано роботи Г. Бідструпа

Надруковано з оригінал-макету, наданого авторами

Підписано до друку 01.09.2017 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Arial». Друк – лазерний.
Ум.-друк. арк. 13,5. Обл.-вид. арк. 13,9.
Наклад 150 прим.
